

Årgång -97

Bokprovning
på Svenska barnboksinstitutet

9-26 mars 1998

En dokumentation

Arbeitsgang - 17

Die folgenden Aufgaben sind zu lösen:

1. Die Aufgabe ist zu lösen.

Die Aufgabe ist zu lösen.

Innehåll

Inledning 3

Utställningen 3

Föreläsningar 5

Debutanter 17

Statistik 20

Bilagor 21

Bokprovning årgång -97

Vecka 11–12, den 9–27 mars 1998 anordnade Svenska barnboksinstitutet och Stockholms stads- och länsbibliotek för sjätte året i rad Bokprovningen. Genrer och trender i föregående års bokutgivning presenterades i en utställning och i fyra föreläsningar.

Bokprovningen är från början huvudsakligen tänkt som en fortbildning för Stockholms läns barnbibliotekarier, men de senaste åren har även skolbibliotekarier och universitets- och högskolelärare i barn- och ungdomslitteratur inbjudits. En allmän information om Bokprovning av årgång -97 skickades till institutets stiftare, till författare och illustratörer och i övrigt via SBI:s vanliga kanaler. Allmänheten hade möjlighet att se utställningen under institutets vanliga öppettider och även lyssna till Irmelin Sandman Lilius och Heddi Böckman, som utanför det egentliga programmet inbjudits att berätta om sina författarskap måndagen den 23 mars. För bibliotekarierna anordnades fyra föreläsningar utspridda på två veckor.

Utställningen

Bland 1997 års böcker utmärktes intresset för det övernaturliga och ockulta i spöskildringar, fantasy och skräklitteratur. För små barn var rimmade böcker en tydlig trend. Debutanterna var fler än vanligt och många gav ut böcker på egna förlag. Bland översättningar till svenska är engelskspråkig litteratur klart dominerande. Vart tog böcker från andra språkområden vägen? Årets djur bland småbarnsböcker var höns och kycklingar. Vi kunde med glädje konstatera att många bra ungdomsböcker hade utgivits i pocket.

De nyproducerade böckerna ställdes ut i följande grupperingar:

Skönlitteratur

Övernaturligt och ockultism
Fantasy
Kyrkogårdar
Vampyrer och varulvar
Spökhistorier
Skräck
Kvinnliga huvudpersoner
Manliga huvudpersoner
Kvinnliga och manliga huvudpersoner
Mysterier och deckare
Rimmade böcker, rim och ramsor
Poesi & visor
Tomtar och troll
Sport för tjejer och killar
Småbarnsböcker

Facklitteratur

Gud och Jesus
Bibeln
Historia
Samisk miljö
Uppslagsverk
Matematik
Bilar och andra fordon
Hobbyböcker
Natur och djur
Husdjur
Höns
Musik
Rymden
Sport för tjejer och killar

Bilderböckerna delades som vanligt upp i svenska original och översättningar. Ett par underrubriker talar sitt eget tydliga språk: Kroppen och Jag! De omkring 90 debutanterna fyllde såväl två egna bord som en stor boksnurra.

Föreläsningar och gruppbesök

Den 10, 12, 17 och 19 mars hölls en timmes föreläsning varje förmiddag och i anslutning därtill visades utställningen.

Rubrikerna på dessa föreläsningar var *40-talet i barnkammaren*, *Historiska ungdomsböcker*, *Kyrkdjävlar, svartkonst och egyptiska kattgudinnor* samt *Holländsk barn- och ungdomslitteratur*.

En särskild informationsträff för barn- och ungdomsboksförlagen arrangerades också och då hade även årets debutanter inbjudits.

Den 18/3 anordnade litteraturpedagogen Inger Norberg en specialvisning av utställningen för lärare. Den 11/3 visade hon utställningen för 29 1–7-lärare under utbildning (LHS i Stockholm), den 16/3 för ett tiotal lärarkandidater (LHS i Stockholm) och den 19/3 för 20 studenter från Helsingfors. 1:e bibliotekarie Cecilia Östlund visade utställningen den 27/3 för 20 barnbibliotekarier från Göteborg.

Besöksstatistik

Till föreläsningarna kom sammanlagt 139 personer

10/3 40 personer

12/3 35 personer

17/3 45 personer

19/3 19 personer

Den 20/3 hade SBI öppet hus för *förlagen* och *debutanterna*. 90 debutanter hade inbjudits och ungefär hälften kom. Cirka 90 personer kom till presentationen. Dessutom besöktes utställningen av 178 personer under SBI:s ordinarie öppettider (student- och lärargrupper är då medräknade).

40-talet i barnkammaren

Modernismen i barnlitteraturen

Lena Kåreland

Föreläsningen illustrerade samband och relationer mellan barnlitteratur och vuxenlitteratur under 1940-talet. Genom att placera barnboken i ett bredare kulturellt/estetiskt mönster och inte som tidigare vanligen skett främst analysera den i ett pedagogiskt/barnpsykologiskt perspektiv kan barnbokens koppling till strömningar inom modernismen tydliggöras. Redan kritikern Ingrid Arvidsson framhöll i en artikel i *Bonniers Litterära Magasin* 1949 rubricerad "40-talet i barnkammaren" att barnboksförfattarna "sprängt idyllen och de beskedliga rytmerna med chockerande formexperiment och en uppsluppen, omedelbar poesi"

1940-talet är det decennium under vilket modernismen bryter igenom i Sverige i både barn- och vuxenlitteraturen. Vuxenlitteraturen under 40-talet har kanske framförallt blivit känd på grund av sitt svärmod, sin ångest och sin svårtillgänglighet. Man tänker då främst på Stig Dagermans romaner och på den lyriska modernismen med Erik Lindegren som en av de mest framträdande representanterna. Hans diktsamling *Mannen utan väg* gav också upphov till den sk obegriplighetsdebatten. Men en annan sida av modernismen var tendensen till det naiva och i linje därmed det lekfulla.

I barnlitteraturforskningen förläggs den svenska moderna barnbokens genombrott till krigsslutet 1945, då Astrid Lindgren, Lennart Hellsing och Tove Jansson kom med epokgörande alster. De tre nämnda författarna har vanligen setts som kulmen på en utveckling med rötter i 1930-talets progressiva pedagogiska strömningar. "I sin hyllning till friheten och till leken, dvs till det lustfyllda i barnens värld är Astrid Lindgren en sann arvtagare till trettitalets frihetspedagoger", sammanfattar Ulla Lundqvist i *Århundradets barn* (1979). Utan att ifrågasätta det berättigade i ett sådant synsätt vill jag mer än som hittills skett poängtera att både Lindgrens och Hellsings

författarskap kan ses som inledningen till en ny barnsyn och en ny barnboksestetik, som mer kan kopplas till modernismens utveckling än till pedagogikens.

I modernismens revolt mot traditionen låg också ett framhävande av ungdom och ungdomlighet. Barnet och det barnliga ställdes i förgrunden. Modernismens intresse för barnet och barndomen är särskilt påfallande hos dadaisterna som framhävde just barnets autenticitet. Också en surrealist som André Breton lyfte i sitt surrealistiska manifest 1924 fram barndomens förtrollning och magi, där det sanna livet stod att finna.

Vad gäller Astrid Lindgrens och Lennart Hellsings författarskap är det intressant att se hur de profilerar sig mot den barnlitterära traditionen. Det finns hos dem båda en dold polemik mot Beskow-idyllen. Hellsing t ex driver i sina böcker ett medvetet spel med sina föregångare, ett spel vars yttersta syfte är att marginalisera den barnlitterära kanon mot vilken han fronderar. Ett gemensamt drag hos författarna är vidare det akrobatiska elementet, främst manifesterat i leken och det lekfulla och i en sensuell glädje över att behärska kroppen. Inslagen av akrobatik och clowneri får hos både Lindgren och Hellsing också en metaforisk betydelse som uttryck för konstnärens och skapandets villkor. Denna koppling mellan leksfären å ena sidan och diktandet och det konstnärliga skapandet å den andra har tydliga paralleller till modernismens syn på konstnärsrollen.

Hellsings och Lindgrens verk illustrerar även den nya hållning till språket som följde i modernismens spår. Som ett resultat av den språkkris som kännetecknar modernismen utvecklades en ny språksyn, vilken har sin grund i insikten om språkets begränsningar och i önskan att överskrida dessa gränser. Tidigare estetiska krav, t ex principer om harmoni och

regelbundenhet, ifrågasattes. Istället gavs större utrymme åt det mångtydiga, det lekfulla och det dubbelbottnade. Man sökte efter ett språk där orden blev magi och besvärjelse. Inom poesin upplöstes versens struktur, satser och ord deformerades, nyskapades och fogades in i nya sammanhang. Det fanns för att citera Ekelöf en vilja att "krossa bokstävlarna". Erik Lindegren hade för övrigt i obegriplighetsdebatten påpekat att det nya inte var orden utan ordens sammanställning, deras mångtydighet och symbolvärde.

Strävan efter att frigöra språket, att komma bortom flosklerna och nå fram till ett nytt, jungfruligt språk var särskilt karakteristiskt för dadaismen. "Jag vill inte ha ord som andra ha uppfunnit", skrev Hugo Ball, en av dadaismens grundare. "Jag vill driva mitt eget ofog och vill ha vokaler och konsonanter som passar ihop." Man sökte den okorrumpierade bilden, det magiskt laddade ordet som var fritt från varje konventionell betydelse.

För Dada var gesten, uppträdet inför publik, leken med roller och improviserandet något väsentligt. Som narr och slown agerar Pippi Långstrump i samklang med dadaisternas syn på konstnären. Hon är en de stora gesternas figur och uppträder gärna för en stor publik. I alla tre Pippi-böckerna ingår massscener, där Pippi åstadkommer det som dadaisterna eftertraktade med sina uppträden, nämligen att väcka skandal, utmana ordningsmakten och samhällets representanter. Pippi är vidare liksom många av Hellsings gestalter även en akrobat som klättrar på tak och dansar på lina. Hennes kroppslighet får en viktig funktion också på ett innehållsligt plan, då den både konkret och metaforiskt används för att gestalta hennes livshållning och hennes attityd i olika sammanhang. Också dadaismen betonade det kroppsliga. "Dadaisten står med fötterna på jorden..., hans kultur är framförallt en kroppskultur."

Hellsing kom som nykomling i det barnlitterära fältet efter krigsslutet att medvetet inta en motsatt position till kritikern Eva von Zweigbergk som mer än alla andra stod för auktoritet och dominans i barnboksvärlden. Hans debutbok *Katten blåser i silverhorn* (1945) är i sin blandning av olika genrer ett slags allkonstverk, något som det finns flera exempel på i 40-talets modernistiska konst. Musik och bildkonst var viktiga inspirationskällor för vuxenförfattarna. Ekelöf skrev inte bara en lyrik präglad av mu-

sikens formspråk, han uttalade sig även teoretiskt om musik och poesi och intresserade sig även för konst. Erik Lindegren skrev 1947 texter till några målningar av Halmstadgruppens konstnärer och uppmärksammade som redaktör för tidskriften *Prisma* i hög grad modern målarkonst. Elsa Grave närmade sig i sin poesi musik, dans och måleri. Sådana interartiel- la strävanden, där man på olika sätt försökte bryta upp de traditionella gränserna mellan konstarterna, karakteriserade 40-talets estetiska klimat.

Att studera Hellsings barnböcker i ett interartiellt perspektiv är fruktbart. Han har alltid haft ambitionen att i sina verk integrera text, bild och musik. Hellsings verser, där orden framställs som magiska och språket får en funktion av besvärjelse, är också goda exempel på interartiell konst. Det är musiken som svarar för förvandling och styr skeendet. Dansen, rörelsen, den oavbrutna förvandlingen och förflyttningen utmärker i hög grad hans 40-tals- produktion. Det finns en tydlig och närmast programmatisk fobi för det stationära och det stillastående. Mer ordinära hemmiljöer lyser med sin frånvaro i Hellsings böcker, vilket kan ses som ett led i hans strävan att fjärma sig från det idylliskt söta och insmickrande.

Den modernism Hellsing förmedlar erfars i hög grad med sinnena och i kroppen. De många ljudhärmande uttrycken i hans verser skulle kunna ses i relation till dadaismens ljuddikter. Det handlar framförallt om att ge röst och kropp åt texten. Hellsings dikt är också ovanligt oral. Hur orden låter är väsentligt. För honom är språket inte i första hand en fråga om rationalitet och betydelse utan en fråga om ljud, rytmer, smak och känsla.

Hellsing liksom Lindgren exemplifierar konstens karaktär av spel och lek liksom konstnärsrollens förvandling till en inkarnation av en lekande människa bland andra. I detta avseende ligger författarna helt i linje med 1940-talets estetiska debatt. Den virvlande rörelse som oavbrutet gestaltas framförallt i Hellsings poesi illustrerar utmärkt väl modernismens tes om att allt som är fast förflyktigas. Barnbokens viktigaste uppgift menade Hellsing vara att appellera till barnets alla sinnen. Här finns en tydlig parallell till vuxenlitteraturen och Gunnar Ekelöfs yttrande om att all konst bör vara ren sinnesnjutning, "en sång för att leva bättre."

Historia i skön- och facklitteratur för barn och ungdom

Annika Landergren

”Redan de gamla grekerna...” skulle man kunna börja. Historia är ett grekiskt ord som betyder forskning eller kunskap, vetande eller berättelse. Ordet beskriver dels händelser och handlingar i förfluten tid, dels vetenskapen om det mänskliga samhällets och kulturens utveckling.

Historia i skönlitteratur är delvis något annat. Där beskrivs händelser som skulle kunna ha skett i förfluten tid. Andra gånger beskrivs dagens samhälle översatt till förfluten tid. Miljöbeskrivningar är viktiga, liksom klädsel, matvanor, sociala och ekonomiska skillnader, förhållandet mellan män och kvinnor, pojkar och flickor. Författaren är inte helt fri att berätta sin historia, utan han/hon måste ta hänsyn till hur samhället faktiskt var uppbyggt. Där finns också ett pedagogiskt syfte, förutom ett miljöskapande, att lära ut något om hur det var förr vid beskrivningar av klädedräkt, mathållning och bostad t ex.

Ibland tar beskrivningarna av det yttre över själva berättelsen och den historiska och psykologiska trovärdigheten blir lidande.

Något att fundera över vid läsning av historiska barn- och ungdomsböcker:

- * när upphör berättelsen om en epok eller ett skeende att vara nutid och övergår till historia?
Förra sekelskiftet eller för 15 år sedan?
- * kan en författares egna minnesbilder räknas som en underavdelning till den historiska barn- och ungdomsboken?
- * finns det vissa innehållsmässiga krav på vad som är historiskt stoff, t ex närvaron av verkliga historiska gestalter?

En definition på vad som bör vara ett grundläggande krav för en historisk skönlitterär bok är att stoffet ska ligga utanför berättarens livserfarenhet, så han/hon måste bygga på forskning och tradition. En annan definition är att berättelsen bör ligga 40-60 år tillbaka i tiden. (Toijer-Nilsson: *Minnet av det förflutna*, 1987).

För en författare som vill skriva en historisk barn- eller ungdomsbok är det bra att börja med det som är likt samtiden för att fortsätta med det som är olikt. Människonaturen hör till det som förändras minst. Känslorna är desamma, det är vad som framkallar dem, som ändras genom tidsåldrarna.

Svenska ungdomsförfattare använder gärna en backspegeleffekt för att reflektera det närvarande i det förflutna. Vårt nu kan sökas i bokens då.

Det är lättare att förstå samtiden om man vet något om historien. Historiska romaner ger oss ett minne.

”Utan minnet faller vår personlighet sönder och likadant är det med kulturer. det är minnet som håller det uppe“ (P Lively: *Children and memory*, från Toijer-Nilsson: *Minnet av det förflutna*).

Med följande boklista (den är inte komplett, utan det är ett personligt urval) bryter jag flera gånger mot ovanstående definition på historiska romaner. De ”äkta” historiska barn- och ungdomsböckerna från 1997 är relativt få (se bifogad lista) Bredsdorff: *Alek*, fjärde delen i serien om Barnen i Kråkviken, Bylock: *Drakskeppet*, Collier: *Pojken som fick jazzen i huvet*, Doherty: *Historien om Jim*, Holmberg: Johansson, B, Johansson E K, Kallenberg: *Apelsinflickan*, Lundström, *Savage*, (fast den definieras bäst som hästbok), Sutcliff...

På listan finns mycket facklitteratur: Ahlander, Buregren, Frank-Martin, Gravett x 2, James, Kallenberg: *Ur-djursboken*, Lindström, Mellgren, Nielsen, Nilsson, Peterson, Sindt, Tallerud, Wang, Öhman. De flesta av de här böckerna klassificeras som historieböcker och hamnar på K, Kc osv. Några behandlar ”superhistoria”; dinosaurier, de första däggdjuren mm. James: *Uppfinningar* är det stora undantaget i den här gruppen. Det är inte en barn- eller ungdomsbok och dessutom är den full av fakta om teknik och teknikhistoria.

En särskild grupp av facklitteratur utgör biografierna. Det är knappast en slump att så många böcker om andra världskriget och om koncentrationsläger har kommit ut de senaste två-tre åren. De med förstahandserfarenhet börjar bli gamla och samhället har blivit hårdare. Här finns: Eggens, Fischer, Güetler, Zubicky. Dessutom har *Anne Franks dagbok* kommit ut i ny lättläst upplaga (ej med på listan). Hit kan också räknas de skönlitterära böckerna av: Strömstedt, Thor och Törnqvist. Den senare boken, *Främmande land*, beskriver författarens egen barndom/ungdom liksom böckerna av Holmqvist och Stark.

Några bilderböcker: Almqvist, Jaensson, (självbiografi), Lekander (samtid), Norlin och Sidenbladh.

En underavdelning till den historiska genren utgörs av tidsresor. Där finns Dunlop: *Tidstvillingar*.

Ett par underavdelningar till de historiska romanerna utgörs av de samtidshistoriska respektive framtidshistoriska (egentligen science fiction) böckerna. Marsden: *Tredje dagens kyla* är en samtidshistorisk ungdomsroman, men det krävs inte särskilt mycket fantasi för att kunna se ett historiskt och/eller framtidshistoriskt tema i den.

Den sista underavdelningen, den som behandlar framtiden, utgörs av Lowry: *Den utvalde*. Det är en dystopi som bl a visar på risken av historielöshet.

Historia i skön- och facklitteratur ...

- Ahlander, Dag Sebastian: Kristina. Natur och kultur
Almqvist, Bertil: Barna Hedenhös hittar hem. Bonnier Carlsen
Bredsdorff, Bodil: Alek. Natur och kultur
Buregren, Sassa: Vem är jag? Alfabet
Bylock, Maj: Drakskeppet. Rabén & Sjögren
Collier, James Lincoln: Pojken som fick jazzen i huvet. Alfabet
Doherty, Berlie: Historiern om Jim. Rabén och Sjögren
Dunlop, Eileen: Tidstvillingar. B Wahlström
Eggen, Magda: Om stenarna kunde tala. Rabén & Sjögren
Fischer, Nana: Papi och jag. SIH läromedel
Frank-Martin, Kristina: Riddarhandboken. Natur och kultur
Gravett, Christopher: Riddare. Bonnier Carlsen
Gravett, Christopher: Riddarens värld. Tiden
Güettler, Kalle: Frivilliga. Bonnier Carlsen
Holmberg, Bo R: När isen gått. Alfabet
Holmqvist, Jan-Eric: Bergsprängaren och andra berättelser. Cassiopeia
Jaensson, Håkan: Jag såg, jag ser. Alfabet
James, Peter: Uppfinningar. Bonnier Alba 1996 (tr 1997)
Johansson, Barbro: Kirstin. Opal
Johansson, Ewa Kristina: Flykten. Hegas
Kallenberg, Lena: Apelsinflickan. Tiden
Kallenberg, Lena: Urdjursboken : bland sabeltigrar, gryningshästar och mammutar. Tiden
Lekander, Nina: Pojken och staden. Bonnier Carlsen
Lindström, Kristina: Flickornas historia. Alfabet
Lowry, Lois: Den utvalde. Natur och kultur
Lundström, Janne: Johan Vilde, flyktingen. Natur och kultur
Marsden, John: Tredje dagens kyla. Bonnier Carlsen
Mellgren, Erik: Livets kraft. Natur och kultur
Nielsen, Svend B: Sovjet : systemet som bröt samman. Natur och kultur
Nilsson, Bengt: Aktiv historia. Almqvist och Wiksell
Norlin, Arne: Prinsprinsessan. Rabén & Sjögren
Peterson, Hans: Jag Kristina. LL-förl.
Savage, Deborah: Spring som vinden. Bonnier Carlsen
Sidenbladh, Cecilia: Niklas, sotarpojken. Opal
Sindt, Ulf: Bland indianer och cowboys. Alfabet
Stark, Ulf: Inget trams eller Farväl Stureby. Bonnier Carlsen
Strömstedt, Margareta: Gå mot solen. Natur och kultur
Sutcliff, Rosemary: Svarta skepp mot Troja. Tago
Tallerud, Berndt: Nyfiken på svensk historia. Almqvist och Wiksell
Thor, Annika: Näckrosdammen. Bonnier Carlsen
Törnqvist, Rita: Främmande land. Eriksson & Lindgren
Wang, Tao: Upptäck Kina. Hjulet
Zubicky, Sioma: Med förintelsen i bagaget. Bonnier Carlsen
Öhman, Christer: Barnens världshistoria d. 1. Rabén & Sjögren

Kyrkdjävlar, svartkonst och egyptiska kattgudinnor

Om skräck, vampyrer och ockulta inslag i barn- och ungdomsböcker

Inger Norberg

Nyligen kunde man läsa en liten notis i DN om en undersökning som visar att över hälften av Sveriges ungdomar tror på spöken. Skräck och ockult är mode, både i kläder, musik, film och serier, och på internet kan man hitta material om satanister och andra ockulta sammanslutningar. Ungdomsromaner och fantasyberättelser med inslag av skräck, vampyrer, häxor och ockulta ting har ökat.

Det gotiska

Den gotiska romanen har påverkat både fantasy och skräck och det kan man inte minst se på omslag och titlar på nya ungdomsböcker. Typiska ingredienser som lånats till skräckromaner för ungdomar är stora slott, borgar och villor (helst i förfall) med fängelsehålor, lönngångar och hemligheter. Det är mest flickor som läser de här romanerna och huvudpersonerna är ofta unga, oskyldiga flickor, gärna av ädel börd eller åtminstone med rika fäder, och de blir förrådade, svikna, jagade, skrämde. Man råkar ut för spöken, rörliga statyer med ondskefull kraft, djävlar, demoner och andra övernaturliga skepnader. Vanliga inslag är kloster med munkar och nunnor och eremiter som vistas i ödsliga träskmarker. I besjälade landskap med höga berg, branta klippor och djupa dalar, i månsken, åska och dimma träffar man på ylande vargar och andra vilda djur. Mystiska ljud och ljus samt musik som ingen vet varifrån den kommer hör också till.

Fantasy

Några av 1997 års fantasytitlar är *På falkens vingar* av Cynthia Voigt, *Drakens ö* av Gull Åkerblom, *Ut ur skuggorna* av Ragnhild N. Groedal, *Dramms vandring* av Elvira Birgitta Holm, *Guldkompassen* av Philip Pullman, *Demonjägaren* av William King, *Young Yedi Knights: Mörkrets riddare* och *Ljusvärden* av Kevin J. Andersen samt *Snöhäxans son: Jarlens dom* och *Ondskans runor* av Catherine Fisher.

I den litteratur som kallas "Dark fantasy" möts genererna skräck och fantasy. Det är dystra berättelser om våld, död och mörker, där hus är befästa med en för-

bannelse och lever sitt eget liv och där andevarelser och gamla gudomar ofta uppträder (Robert Westall, *Ondskans sjö* och Eddy C. Bertini, *Blodröda rum*).

Spökhistorier

De gamla spökhistorierna efterfrågas alltjämt och har under 1997 utgivits i några olika samlingar: *Riddarens grav och andra spökhistorier*, *Röda dödens mask och andra spökhistorier*, *Världens bästa spökhistorier* och *Spökhistorier i världsklass*. Här hittar man gamla bekanta som Selma Lagerlöf, Charles Dickens, Ray Bradbury och Edgar Alan Poe men även nykomlingar som Robert Westall. Dan Höjer har samlat *Spökhistorier från äkta svenska spökeplatser* och dessutom skrivit en faktabok, *Skerock och skräck*, med bilder av Cecilia Torudd. 1996 kom Ulf Palmenfeldts *Häxdopet och andra hemiska historier*.

New age

Vuxenböcker med new agebudskap som *Den sjunde insikten*, *Budskapet från andra sidan*, *Sjunde sonen*, *Shamanens cirkel* m.fl.) lånas och läses även av tonårsflickor. Fakta till den här sortens litteratur lånas från kvantfysikerna och blandas med gamla myter, och även i barn- och ungdomsböcker hittar man liknande inslag. I new ageanda vandrar inte bara spöken utan även hjälpande änglar och personliga guider vid vår sida (Peter Pohl, *Jag saknar dej, jag saknar dej*, Anita Eklund-Lykull, *Ängel i grön klänning*, Jostein Gaarder, *I en gåtfull spegel* och Sid Hite, *Kära ängel*).

I Torbjörn Janssons *Svarta hål och farliga änglar* finns Amandas mor, som en ängel vid hennes sida. Hon förklarar för Amanda att hon är utvald att rädda hela världssalltet från den största av katastrofer. Porten till en förbjuden del av universum har öppnats och onda krafter, som har varit fängslade där sedan tidernas begynnelse, har nu en chans att fly. Amanda har gråtit under stjärnorna på självaste julafton och de har hört hennes gråt och kastat ner ett omega framför hennes fötter, den sista bokstaven i universums bok. Med hjälp av sitt goda hjärta och trofasta vänner lyckas hon till-

sluta porten med den heliga bokstaven. I handlingen finns även myten om de tre vise männen, berättelsen om änglafallet, den kosmiska brunnen och citat från new age och kvantfysiken, bl.a. om svarta hål i rymden.

I *Dödens ängar* blir läraren Edison författarens, den f.d. prästen och mystikern Bengt Pohjanens, språkrör, när han förklarar för barnen att Gud observerar oss och att vi människor är observatörens dagbok. Den som tror på vad han ser är kvantfysiker och mystiker och Guds existens bevisas av kvantfysikerna ”medan prästerna sitter med tummen i munnen.”

Asagudar, egyptiska gudar och magiska riter

Intresset för indianfolk, de gamla Asagudarna och de egyptiska gudarna är stort. Man behöver bara ta sig en titt på ungdomsböckernas titlar och omslag: *Ondskans runor*, *Demonjägaren*, *Onda tecken*, *Svartkonster*. Magiska tecken och symboler, urgamla riter, tarotkort och tron på kristallers helande verkan är new age ingredienser som syns alltmer i ungdomsböcker, särskilt i dem som översätts från USA. I striden mellan onda och goda makter behöver man tillgång till den äldre generationens magiska läror. Den goda häxans kunskaper överförs från mormor till barnbarnet häx-Tina i Bertinis *Blodröda rum*. Det är också bra att ha en famulus, katten Sir James i striden mot de onda makterna på teater Nosferatu. Ankh-tecknet glöder på Tinans bröst. Hon handlar instinktivt och med hjälp av sina vänner, sin famulus och teaterregissören bildar hon ett pentagram med udden uppåt. Ur munnen på Sir James ringlar långa band med hieroglyftecken. Han sätter sig på den svarta triangeln och suger all svärta ur den, medan åskådarna, hela uppbådet av egyptiska gudar applåderar hans företag.

Häxkraften eller de gamla trollformlerna kan behövas när ordningen rubbas och onda makter släpps loss. I *Ondskans sjö* av Robert Westall har huset på Abbey walk byggts ovanpå en medeltida klosterkällare. Vid bygget har man råkat komma åt de stenar där munkarna med hjälp av en gammal formel låst in det onda. Nu sipprar ondskan ner i Wheatstonesjön, mitt i London, och alla som kommer i kontakt med det djupa dyhålet nära huset på Abbey walk blir oförklarligt aggressiva. Men James från metodistkyrkan kan de gamla besvärjelse-ramsorna på latin och lyckas så förgöra det onda.

De norrländska shamanerna

De norrbottniska och lappländska författarna skriver i en shamanistisk tradition. Man stämmer blod, hör vättehundar och gör shamanresor, varvid man möter underjordiska varelser. Pakter med djävulen förekommer och likt fantasyhjältar ger man sig i strid mot onda varelser.

I Pohjanens ovan nämnda *Dödens ängar* äger läraren Edison och gammelfarmor förmågan och kunskaper-na. Edison kan med hjälp av en gammal båt och troll-

trumman förflytta sig till andevärlden och fråga om råd, och med sig på resan är katten Schröder. I Mikael Niemis *Kyrkdjävulen* är det faster Berta som inviger Matti i shamankonsten och ger honom farfars gamla kniv med magiska inristningar. De smådjävlar som härstammar från Kyrkdjävulen i Pajala kyrka har överlevt Mattis försök att bränna dem i värmepannan och en av dem har förvarats i en glasburk hemma i Mattis rum. Matti sväljer den lille djävulsfiguren, som förvandlas i hans kropp och kommer ut på toaletten som ett kraftdjur, en liten björn som får namnet Otso (björn på finska). Senare företar Matti en underjordisk resa. Han störtar ner i faster Bertas brunn, passerar en eld, ligger död i kista, möter de döda, mottager shamanens kunskaper och återuppstår på gravplatsen Manganiemi.

I *Blodsugarna* ger sig samme Matti ner i underjorden för att rädda sin försvunne bror från det underjordiska samhälle, där de döda slavar under en ond härskare.

Verkningsfulla är de magiska ramsorna på det gamla språket, som kan vara tornedalsfinska, latin eller Vilhelminadialekt (Börje Lindströms *Vitterväder*). I *Dödens ängar* sjunger Edison på en entonig melodi:

Alla krafter vill jag väcka,
jag ska väcka dem som sover,
vakna alla ni som slumrar,
ord, begravna under stenar,
ord som själva blivit stenar.

Lindström, Niemi och Pohjanen skriver i syfte att stärka självkänslan hos norrländsk ungdom: tornedalsfinskan eller dialekten är ett kraftspråk, naturen är storslagen och marken helig men den hotas söderifrån. Författaren inpräntar i läsarens sinne att man ska vara stolt över sin kultur, för den som glömt sina fäder och mödrar har glömt sin historia och har därmed förnekat sig själv och sin framtid. Inkräktarna kommer i gestalt av en kraftverksingenjör från SKB, som vill slutförvara atomsopor i Norrbotten, en arkeolog söderifrån, som inte fattar vilka underjordiska krafter som sätts i gång när han gräver i tjälmark eller en lärarvikarie från Uppsala, som visar sig tillhöra djävulens anhang. Niemi går så långt att han placerar Graalmyten i Tornedalen, Graal blir Kralan, en svart meteorsten. Niemi gör en etymologisk tydning av ortnamnet Kalix: Calis från Calix från kalk, d.v.s. den bågare vari Kristi blod samlades efter korsfästelsen. Matti är utsedd att vara den svarta stenens väktare. Kanske är Mikael Niemi den svenske författare som närmast kan utpekas som dark fantasy-författare, men grundtonen är inte så dyster utan snarare inger den hopp för framtiden.

Arkiv X

Mindre hoppfull är världen i serien Arkiv X. Där handlar det också om att naturens ordning störs i vår mo-

derna värld. När urskog skövlas i *Mörkret faller* vaknar uråldriga insekter till livs och anfaller människan, som inte har en chans att försvara sig. I *Onda tecken* faller döda kråkor ner från himlen i massor, åskväder och mordbränder avlöser varandra och unga pojkar dör under mystiska omständigheter. Paret Scully och Mulder konstaterar att gymnasiets symbol för basketlaget är en get, den get som är tecknet för djävulen. Det visas om svarta mässor och offer av småbarn. Mulder upptäcker att Mercurius, Mars och Uranus vart 84:e år står i en konjunktion, och att den som är född 1979 har Jupiter och Uranus mitt emot varandra så de bildar "den stora fyrkanten". Alla planeter bildar ett kors och all energi i kosmos koncentreras på just dessa personer. Vännerna Terry och Maggi råkar vara födda exakt samtidigt på sjukhuset i staden Comity och till råga på allt den 12 januari, då kraften är som starkast. Staden ligger i en geologisk malström med en högin-tensiv meridian, ett kosmiskt nervcentrum. Allt kulminerar den 12 januari på flickornas födelsedag.

Vampyrer

Mycket frekvent har romaner med motivet skepnadsbytare varit de senaste åren. Vampyrer, varulvar, korpar och pantrar är vanligast, men även rävar och uttrar förekommer. Bram Stokers *Dracula* utgavs 1996 i en lättläst version. I serien Vampyrens kärlek av L. J. Smith får man en lektion i vampyrlivet.

Stefan i *Uppvaknandet* (Vampyrens kärlek 2) är den gode vampyren, som Elena har inlett ett förhållande med. Han vill inte inviga henne, medan hans bror den onde Damon har däremot erbjudit henne att ta del av KRAFTEN, att leva i mörkret, bli skuggornas drottning och erhålla ett evigt liv. Elena älskar Stefan men dras till Damon, samtidigt som hon hatar det han är. Liksom alltid i vampyrromaner handlar det om ett starkt erotiskt uppvaknande.

I Celia Rees *Blodssystrar* läser den blodsjuka Ellen sin mormorsmormors dagbok, som hon hittat i en koffert på vinden. Hon förstår att den gamla släktingen har blivit utsatt för en vampyr, då hon uppvaktades av en greve från Transsylvanien. Det här hände före Bram Stokers *Dracula*, sägs det, så mormorsmormor kunde ju inte veta vad hon var utsatt för. Ellen inser att samma sak händer henne i nutid, att hon hemsöks om natten av vampyrer, och att det är därför hon har sån blodbrist, och hon vidtar alla åtgärder för att skydda sig. Anmodern och Ellen klarar sig och viger sitt liv åt läkarvetenskapen och forskning i mystiska blodsjukdomar.

I Stines bok *Varulven* blir en pojke varulv genom sin lekkamrat och boken är skriven ur hans eget perspektiv. Först i sista kapitlet avslöjas att även han själv är varulv och han uttrycker då det lustfyllda i varulvs-livet, att kunna genomsöka träskmarkerna om natten tillsammans med sin älskade varghund, att nosa efter

spår och uppleva alla lukter och ljud mycket intensivare och lyckan att sitta på baken och yla mot månen.

Andra skepnadsbytare

Tre böcker om panter-skepnader utkom 1996. Holly har fått veta sanningen om pantern som förföljt henne i drömmen, och hon har samtidigt upptäckt sanningen om sig själv: Hon är utvald av den gamla egyptiska kattgudinnan Bast och har fått gåvan att förvandla sig till en panter. Tillsammans med sin nya pojkvän, skepnadsbytaren Alex, strövar hon ute om nätterna. Men kattgudinnan kräver offer. Pantrarna jagar först andra djur men sedan också människor (Zoe Daniels, *Panterns tid: Amuletten, Drömmen, Jakten*).

Två starka ungdomsskildringar från England och Australien utkom 1997. Den ena boken är skriven av Gillian Cross och heter *Bilder i mörkret*, den andra är författad av Gillian Rubenstein och har titeln *Rävspelet*. *Bilder i mörkret* berättar om en pojke på mellanstadiet, som mobbas av sina kamrater och som har en mycket svår hemmiljö, där den okänslige fadern tvingar honom att sova ute i ett skjul på natten. Behandlad som ett djur ikläder han sig en utters skepnad. I mobbnings-situationen lyckas han skilja mellan kropp och själ, och medan den hunsade kroppen står kvar på skolgården har själen tagit gestalt i en utter, som lycklig hänger sig åt lekar i floden och dess närhet. I *Rävspelet* är rävarnas liv mer lockande än än människornas. Pappa har flyttat från Australien till England och barnen hamnar i gäng som inte är trevliga. Miljön skulle lika gärna kunna vara järnvägs- och tunnelbaneområden i Stockholm och andra svenska städer. När ruskiga saker inträffar under en natt med gänget väljer huvudpersonen kanske rävlivet för evigt.

Livet kan vara svårt för unga människor. Den som slår följe med korpen, the Raven, Theodor Ravenius blir deprimerad och kan inte dansa, kan inte leka, kan inte skratta av hjärtat. Arbetslöshet, miljöförstörelse, föräldrar som sviker och destruktiv musik påverkar sinnet.

"Slå lilla hjärtat slå. Vart ska jag gå? Var ska jag leta? Hur ska jag veta?" Men det svarta går att bekämpa med tro, hopp och kärlek. Och finns det puls finns det liv och finns det liv finns det hopp.

Korpens sång av Per Nilsson blev kult bland högsta-diets elever, när den kom ut. Jag tror att förklaringen är att den behandlar de stora livsfrågorna och kanske är det samma sak med den övriga litteraturen på min lista. Men jag tror att det finns en risk med alltför ensidig läsning av skräck och ockultism.

Ungdomar grubblar över sin existens och behöver få diskutera de stora existensiella frågorna, men det gäller att balansera allvar och skräck med lite humor och glädje, för annars vet man inte hur det går med dansen, leken och skrattet.

Kyrkdjävlar, svartkonst . . .

1997 års utgivning

- Ahm, *Spöket på Kyrkstigen*, övers. fr. da. Hegas
- Andersson, Kevin J. och Moesta, Rebecca, Young Jedi Knights: *Ljusvärden*, övers. fr. eng. Bonnier Carlsen
- Andersson, Kevin J. och Moesta, Rebecca, Young Jedi Knights: *Mörkrets riddare*, övers. fr. eng. Bonnier Carlsen
- Beach, Lynn, Phantom Valley : *Mörkrets ande*, övers. fr. eng. B. Wahlström
- Beach, Lynn, Phantom Valley : *Den ondskefulle*, övers. fr. eng. B. Wahlström
- Beach, Lynn, Phantom Valley : *På andra sidan spegeln*, övers. fr. eng. B. Wahlström
- Beach, Lynn, Phantom Valley : *Vildkattens vrål*, övers. fr. eng. B. Wahlström
- Cross, Gillian, *Bilder i mörkret*, övers. fr. eng. Alfabeta
- Dahlgren, Hans, *De magiska hörlurarna*. Ekelunds
- Dunlop, Eilen, *Tidstvillingar*, övers. fr. eng. B. Wahlström
- Engdahl, Britt, *Bröderna*. Opal
- Fine, Anne, *Det spökar hos Pip Parker*, övers. fr. eng. Valentin
- Fisher, Catherine, Snöhäxans son: *Jarlens dom*, övers. fr. eng. Bonnier Carlsen
- Fisher, Catherine, Snöhäxans son: *Ondskans runor*, övers. fr. eng. Bonnier Carlsen
- Groedal, Ragnhild N, *Ut ur skuggorna*, övers. fr. no. NoK
- Hahn, Mary Downing, *I fullmånens sken*, övers. fr. eng. B. Wahlström
- Holm, Elvira Birgitta, *Dramms vandring*. Bonnier Carlsen
- Hughes, Monica, *Mardrömmarnas slott*, övers. fr. eng. B. Wahlström
- Höjer, Dan, *Spökhistorier från äkta svenska spökeplatser*. Semic
- Ibbotson, Eva, *Ring så spökar vi*. övers. fr. eng. Berghs
- King, William, *Demonjägaren*. övers. fr. eng. Tiden
- Lloyd, Alan, Skräckens hus: *Den ondskefulla statyn*, övers. fr. eng. B. Wahlström
- Lowry, Lois, *Den utvalde*. övers. fr. eng. NoK
- Moore, Elizabeth, *Svartkonster*. övers. fr. eng. B. Wahlströms tysare
- Niemi, Mikael, *Blodsugarna*. Alfabeta
- Nix, Garth, Arkiv X: 5: *Mörkrets barn*, övers. fr. eng. Citadell
- Pascal, Francine, *Tvillingarna: Den magiska pennan*, övers. fr. eng. B. Wahlström
- Pullman, Philip, *Guldkompassen*, övers. fr. eng. NoK
- Rees, Celia, *Blodssystrar*, övers. fr. eng. B. Wahlström
- Riddarens grav och andra spökhistorier*. Richters
- Rubinstein, Gillian, *Gallax Arena*, övers. fr. eng. Valentin bokförlag
- Rubinstein, Gillian, *Rävspel*, övers. fr. eng. Valentin bokförlag
- Ryp, Wolff, *Den utvalda*, övers. fr. eng. B. Wahlström
- Röda dödens mask och andra spökhistorier*, saml. av Mård Olsson Wannefors. En bok för alla
- Shusterman, Neal, Arkiv X: 7: *Onda tecken*, övers. fr. eng. Citadell
- Stine, Megan, Skräckens hus: *I spökets tjänst*, övers. fr. eng. B. Wahlström
- Stine, R.L., Kalla kårar: *Djupets hemlighet*, övers. fr. eng. Richters
- Stine, R.L., Kalla kårar: *Kyrkogården*, övers. fr. eng. Richters
- Stine, R.L., Kalla kårar: *Varulven* övers. fr. eng. Richters
- Smith, L.J., Vampyrens kärlek: *Kampen*, övers. fr. eng. Bonnier Carlsen
- Smith, L.J., Vampyrens kärlek: *Uppvaknandet*, övers. fr. eng. Bonnier Carlsen
- Smith, L.J., Vampyrens kärlek: *Vreden*, övers. fr. eng. Bonnier Carlsen
- Steiber, Ellen, Arkiv X: 6: *Lika som bär*, övers. fr. eng. Citadell
- Voigt, Cynthia, *På falkens vingar*. övers. fr. eng. Bonnier Carlsen
- Åkerblom, Gull, *Drakens ö*. Bonnier Carlsen

Faktaböcker

- Hansson, Mikael, Rännar, Lars-Eric. text, Johannes, Henry, bild, *Närkontakt*. Verbum .
- Höjer, Dan, text, Torudd, Cecilia, bild. *Serock och skräck*. R&S

Nya upplagor 1997

- Lindquist, Marita, *Milligram och småspökerna*. Bonnier Carlsen
- Lundgren, Max, "Djävulens kontrakt" (ur *Två berättelser*) Bonnier Carlsen, Signal

Världens bästa spökhistorier. Richters
Spökhistorier i världsklass, Richters

Böcker utgivna före 1997

Adams, Nicholas, *Bara en mardröm?* Övers. fr. eng.
Citadell

Andersson, Karin J., Moesta, Rebecca,
Star Wars: Young Jedi Knights 1: Kraftens arvtagare,
övers. fr. eng. Wahlströms, 1996

Andersson, Karin J., Moesta, Rebecca,
Star Wars: Young Jedi Knights 2: Den dolda kraften,
övers. fr. eng. Wahlströms, 1996

Andersson, Karin J., Moesta, Rebecca,
Star Wars: Young Jedi Knights 3: I mörkrets våld,
övers. fr. eng. Wahlströms, 1996

Beach, Lynn, *Det huvudlösa spöket, Död mans hemlighet*
(i en volym), övers. fr. eng. Wahlströms 1996

Bertini, Eddy C., *Blodröda rum*, övers. fr. eng. R&S 1996

Card, Orson Scott, *Sjunde sonen*, övers. fr. eng.
Bonniers 1995 (vuxenbok)

Cooney, Caroline B., *Vampyren*, 1995,
B. Wahlströms rysare

Cooney, Caroline B., *Vampyrens gåva*, 1995,
B. Wahlströms rysare

Cooney, Caroline B., *Vampyrens löfte*, 1995,
B. Wahlströms rysare

Daniels, Zoe, Panterns tid: *Amuletten*, övers. fr. eng.
Bonnie Carlsen 1996

Daniels, Zoe, Panterns tid: *Drömmen*, övers. fr. eng.
Bonnie Carlsen 1996

Daniels, Zoe, Panterns tid: *Jakten*, övers. fr. eng.
Bonnie Carlsen 1996

Edelfeldt, Inger, *Juliane och jag*. AWE/Gebbers 1982

Edelfeldt, Inger, *Nattens barn*. Norstedts 1995

Gripe, Maria, *Agnes Cecilia – en sällsam historia*.
Bonniers Juniorförlag 1981

Gripe, Maria, *Skuggan över stenbänken*.
Bonniers Juniorförlag 1982

Gripe, Maria, *Och de vita skuggorna i skogen*.
Bonniers Juniorförlag 1984

Gripe, Maria, *Tordyveln flyger i skymningen*.

Bonniers Juniorförlag AB 1978,1981

Hauger, Torill, *Varulven och Iselin*, övers. fr. no.
Norstedts 1993

Jansson, Torbjörn, *Svarta hål och farliga änglar*.
Alfabeta 1996

Lindström, Börje, *Vitterväder*. Alfabeta 1988,
En bok för alla, 1995

Martin, Les, Arkiv X:1: *Dödsmärkt*, övers. fr. eng.
Citadell 1996

Martin, Les, Arkiv X:3: *Inga tama djur*, övers. fr. eng.
Citadell 1996

Martin, Les, Arkiv X:2: *Mörkret faller*, övers. fr. eng.
Citadell 1996

Niemi, Mikael, *Kyrkdjävulen*. Alfabeta 1994

Nilsson, Per, *Korpens sång*. R&S 1994

Palmenfeldt, Ulf, *Häxdopet och andra hemska historier*,
Tiden 1996

Pohjanen, *Dödens ängar*. Norstedts 1995

Reuter, Bjarne, *7A*, övers. fr. da. R&S 1992

Reuter, Bjarne, *Den korsikanske biskopen*, övers. fr. da.
R&S 1993

Smith, Sinclair, *Drömkillen*, övers. fr. eng. Citadell 1996

Smith, Sinclair, *Vem är han?* övers. fr. eng. Citadell 1996
Spökhistorier (antologi). Richters 1996

Steiber, Ellen, Arkiv X:4: *Genom låsta dörrar*,
övers. fr. eng. Citadell 1996

Stoker, Bram, *Dracula*, återberättad av Johan Werkmäster
(lättläst). LL-förlager 1996

Strömstedt, Margareta, *Gå mot solen*. NoK1996

Westall, Robert, *Ondskans sjö*, övers. fr. eng. R&S 1996

Westall, Robert, *Spökslottet*, övers. fr. eng. R&S 1995

Faktaböcker

Fersling, Poul, *Naturligt – övernaturligt*. Forum 1994
(vuxenbok)

Johansson, Annika, *Världar av ljus, världar av mörker*.
Fantasy och skräcklitteratur. Bibliotekstjänst 1996
(vuxenbok)

Stjärnteckenboken. Wahlströms 1996

Torsdag 19 mars

Dik, Afkes tio, Ot, Sien och alla de andra...

Ann Bergström

Ett "risbord" med nederländska barn- och ungdomsböcker.

Böcker direkt avsedda att läsas av barn, började ges ut först i slutet av 1700-talet. Dessa böcker var väldigt "vuxna" med våra mått mätt.

"Upptäckten" av barnet, bidrog till uppkomsten av böcker skrivna direkt för barn.

1778 skrev Hieronymus van Alphen sin Proeve van kleine gedigten (enkla dikter) voor kinderen. Dikterna var för sin tid progressiva.

Barnpoesin blev en populär genre.

1835 debuterar J.J.A. Goeverneur med en samling Fabler och små dikter. Sångerna som han skrev är mer kända än diktaren själv.

Efter 1850 kom färglitografin och bilderböcker blev billigare att framställa.

Schenkman, J., skrev populära bilderböcker, bland annat Sint Nikolaas en zijn knecht från 1850 som började med "Zie ginds komt de stoomboot". Den sjungs fortfarande vid Sinterklaasfesten.

Omkring 1850 kom de första historiska romanerna för ungdomar. Samtidigt uppstod en ortodox-protestantisk barnlitteratur, ofta av uppbygglig karaktär.

Andra hälften av artonhundratalet blommade barntidskrifterna bl a Voor 't jonge volkje (För de unga). I slutet av artonhundratalet kom barn ur alla klasser i kontakt med böcker.

Allmän skolplikt infördes 1901 (i Sverige 1842).

Det första barnbiblioteket kom till 1912.

Bland pojkböckerna fanns två undergenrer, buspojks- och äventyrsberättelser.

Den första och mest kända av böckerna om buspojkar är C. Joh. Kiewits Uit het leven van Dik Trom. En storsuccé blev den först när andraupplagan kom ut 1899 med illustrationer av Johan Braakensiek.

Dik Troms mest kända efterföljare var van Abkoudes bok Pietje Bell; of de lotgevallen van een ondegenden jongen, som kom ut 1914. Bland vuxna var den ökänd, men barnen njöt av hans busstreck och Jan Rinkes lysande illustrationer.

Den sentimentala genren är också populär. Krui meltje (brödsulan) av van Abkoude innehåller alla nödvändiga delar i den romantisk-sentimentala genren: det fattiga skolbarnet, den elaka styvmoderns död, det hemska barnhemmet och den äkta moderns, nu en världsberömd pianist, återkomst.

Många nederländska barn har lärt sig läsa med hjälp av Ot en Sien av H. Scheepstra och Jan Ligthart med de berömda teckningarna av Cornelis Jetses. Den kom ut 1904 och hör tillsammans med Nienke van Hichtums Afke's tiental till de vardagsrealistiska böckerna. Som flera andra kvinnliga författare runt sekelskiftet uppmärksammar van Hichtum arbetarbarnen.

Nya illustratörer kommer fram och alla holländare är bekanta med Johan Braakensiek och Cornelis Jetses.

1938 publicerade författaren Dick Laan De avonturen van Pinkeltje (Den lilla Vickevires äventyr) illustrerad av Dokie van Amstel. År efter år kom nya Lilla Vickevireberättelser ut och de äldre gavs ut i nya upplagor. Pinkeltje kom på radio och tv och filmades till och med. I slutet av 80-talet återfanns Pinkeltje på sjuttonde plats på ungdomsböckernas hundra bästa genom alla tider. Dagstidningarna får sina egna tecknade serier under den här perioden.

Under återuppbyggnaden efter kriget kom en ny blomstringsperiod för barnboken. Den första Nederländska barnboksveckan kom till stånd 1955. Under den delades ett pris ut till Årets barnbok. Från och med 1971 kallas priset Gouden och Zilveren Griffel. 1970 instiftades kallas Gouden och Zilveren Penseel. 1964 kom ytterligare två pris Theo Thijssen- och Nienke van Hichtum-priset. 1988 var det dags för Libris Woutertje Pieterse-prijs.

På femtiotalet den första barnjury i Rotterdams folkbibliotek och sedan 1988 finns en nationell barnjury. Juryns huvudsyfte är att stimulera bokläsandet 1996 deltog mer än 40.000 barn deltog.

Anne Franks dagbok gavs ut för första gången 1947. I fjol kom en läsutgåva, som bygger på den vetenskapliga utgåvan från 1986. Den är en fjärdedel tjockare. En översättning till svenska är att hoppas på!

Ett exempel på detta är Annie M.G. Schmidt, som allmänt ses som Hollands mest mångsidiga och begåvade författare genom tiderna.

I hennes böcker härskar en glad anarki.

Hon vann Hans Christian Andersen-priset 1988.

Jip och Janneke i åtta delar kom ut mellan 1953 - 60 och är redan en klassiker.

De är illustrerade av Fiep Westendorp.

1970 gav hon ut Minoes översatt till svenska av Ingrid Wikén-Bonde under titeln Missan. En historia om en kvinna förvandlad till katt.

An Rutgers van der Loeff-Basenau och Miep Diekmann skriver realistiska berättelser för lite äldre barn. En av Rutgers mest kända böcker är Lawines razen (SOS – lavinfara) från 1954 och översatt till svenska av Saima Fulton 1957. Den blev årets barnbok 1955.

Dick Bruna, som debuterade 1953 med de appel är Nederländernas mest kände pekboksförfattare.

Hans pekböcker är spridda över hela världen, hela 80 stycken. I Sverige har den 35 år gamla Ägget som sprack just kommit i nyupplaga.

Max Velthuijs, debuterade 1962 som illustratör och är en av Hollands mest kända bilderboksmakare.

Han har inspirerats av en italiensk stilleben-målare, Giorgio Morandi i bland annat boken där Grodan är en hjälte.

Guus Kuijer debuterade på 70-talet med fem böcker om Madelief 1979 vann han en Gouden griffel och 1976 med Met de poppen gooien. Han har också skrivit ungdomsboken De svarta stenarna.

Joke van Leeuwen illustrerar sin egna böcker med flytande övergångar från ord till bild.

För sin andra bok, Een hius met Zeven Kamers fick hon 1980 både Gyllene Penseln och Silvergriffeln. Hon arbetar mycket med illustrationerna och anser att de kan vara "dörren till orden" eftersom barn är mycket duktigare att läsa bilder.

Till svenska finns bland annat översatt Bobbels hemliga plan.

Imme Dros gav 1987 ut Annetje Lie in het holst vad den nacht ut i Nederländerna

Några år senare kom En riktigt rar kanin av samma författarinna.

Boken är illustrerad av Jaap Lambertson, som postumt fick Libris Woutertje Pieterse-priset 1993. Det var första gången som priset gavs till en illustratör.

Dik, Afkes tio, Ot, Sien och alla de andra...

Abkoude, Chris van, Pietje Bell's goocheltoeren, Gebr. Kluitman
Baeten, Lieve, Ninas banan, Rabén & Sjögren
Baeten, Lieve, Ninas sockor, Rabén & Sjögren
Baeten, Lieve, Petters potta, Rabén & Sjögren
Baeten, Lieve, Petters pyjamas, Rabén & Sjögren
Bertin, Eddy, Blodröda rum, Rabén & Sjögren
Bertin, Eddy, C, Trettonde natten, Rabén & Sjögren
Biegel, Paul, Den lille skepparn, Carlsen Illustrationsförlaget
Het boek van Ot en Sien, A. W. Sijthoff
Capteyn, Willem, Sanne, Rabén & Sjögren
Dros, Imme, Annetje i landet innanför, Eriksson & Lindgren
Dros, Imme, En riktigt rar kanin, Eriksson & Lindgren
Dubelaar, Thea och Ruud Bruijn, Faster och Vincent van Gogh, Carlsen if
Franck, Ed och Nauwelaerts, Kris, Bulle Bulldogg, Opal
Frank, Anne, Het achterhuis, Uitgeverij Bert Bakker
Frank, Anne, Anne Franks dagbok, Hökerbergs
Grootmoeders rijmpjes en versjes, Uitgeverij Verba
Haar, Jaap ter, Boris, Natur och Kultur
Hagen, Hans, Guldögat, Rabén & Sjögren
Hagen, Hans, Kung Gilgamesj, AWE/Geber
Heymans, Margriet, Älskling, gulledocka, Berghs
Hichtum, Nienke v., Afkes tiental, Uitgeverij Kluitman
Hichtum, Nienke van, Mor Afkes tio, C.W.K. Gleeurp
Kieviet, C. Joh., Avonturen van Dik Trom, Uitgeverij Kluitman
Kiewit, Johan, Dirk Trom. Berättelse från Holland, Svensk läraretidnings förlag (Saga 175)
Kuijer, Guus, Repor i en bordsskiva, Berghs förlag AB
Kuijer, Guus, De svarta stenarna, AWE/Geber
Leeuwen, Joke van, Bobbels hemliga plan, Berghs
Leeuwen, Joke van, Dessi, Berghs
Moeyaert, Bart, Afrika bakom staketet, Bonnier Carlsen
Provoost, Anne, Fallet, Opal
Provoost, Anne, När grindvalar strandar..., Opal
Rutgers van der Loeff-Basenau, An, SOS lavinfara, Richters förlag
Schmidt, Annie M.G., Jip en Janneke
Schmidt, Annie M.G., Missan, Berghs förlag
Terlouw, Jan, Krigsvinter, Berghs
Terlouw, Jan, Storm över Oosterschelde, Berghs
Törnqvist, Marit, Liten berättelse om kärlek, Rabén & Sjögren
Törnqvist, Rita, Främmande land, Eriksson & Lindgren
Törnqvist, Rita, I morgon sover jag över, Fripress bokförlag
Törnqvist, Rita, Tulpanlökar till middag, Eriksson & Lindgren
Vries, Anke de, Blåmärken, Norstedts
Vries, Anne de, Barnens bibel

Kackla är ingen konst, men försök att lägga ett ägg.
Ordspråk från Drente

Barn/ungdomsboksdebutanter 1997, ordnade förlagsvis

– alla upphovsmän är debutanter om inte annat nämns

Alfabeta

Embrink Lannersten, Eva: *Mirjam Mirakel*. Alfabeta. Ill. Jan Gusavsson (ej debutant)
Ett hjärta i jeans, av Fanny och Siri Ambjörnsson, Emma Janke, Maria Jönsson & Erika Sörensson
Lindström, Kristina: *Flickornas historia*. Ill. Anna-Clara Tidholm (ej debutant)
Nyqvist, Anette: *Vovven och jag i Mexiko*. Ill. Ninni Oljemark; foto: Tana Ross

Assarförlaget.

Larsson, Ulf: *Roffe och gäddan Assar*

Bokförlaget Max Ström.

Stolpe, Marika (text & foto): *Alice och sälen på Skansen*
Stolpe, Marika: *Sara och delfinerna*. Foto: Tony Malmqvist & Jeppe Wikström

BonnierCarlsen

Andersson, Catharina: *Stenkul med Barna Hedenhös: pyssel och sånt*
Andersson, Catharina: *Urkul med Barna Hedenhös: pyssel och lekar*
Andreasson, Malte & Salmson Wrååk, Elisabeth: *Finurliga gåtor för stora och små*
Bylund, Jan & Schander, Christoffer: *Viktiga saker*
Jergovsky, Heidi: *Lek med penna och papper*. Ill. Johan Andreasson (ej debutant)
Lekander, Nina & Zweigbergk, Helena von: *Pojken och staden*
Wirström, Mats (foto) & Veronica (text): *Vår*
Wirström, Mats (foto) & Veronica (text): *Sommar*
Wirström, Mats (foto) & Veronica (text): *Höst*
Wirström, Mats (foto) & Veronica (text): *Vinter*
Zubicky, Sioma: *Sioma – med Förintelsen i bagaget*

Buddhasananaförlaget

Gällmo, Gunnar: *Fyra buddhistiska berättelser*

Ciand HB

Rickard, Carina: *Maria hämtar lillebror*

Cura

Gerland, Gunilla: *Det är bra att fråga...: om Asperger-syndrom och högfungerande autism*

Eriksson & Lindgren

Gustafson, Anders: *När månen är full* – (Se även: *Farligt lov*, Hegas)
Hedman, Sofia: *Bälön seglar*. Ill. Mimmi Tollerup-Grkovic (ej debutant)
Westerlund, Kristina: *Arvids hemlighet*. Ill. Fibben Hald (ej debutant)

Fingraf

Gustafsson, Åsa (ill.): *Roliga rim-ramsor*. Text: Dan Larsson, ej debutant

Förlaget Ulfäter

Gunér, Göran: *Algot Dragon, den glömska draken*

Författarnas bokmaskin

Fredelius, Claes: *Mälarhavets prinsessa*

Hegas

Gustafson, Anders: *Farligt lov*. Ill. Gunilla Hansson (ej debutant) – (Se även: *När månen är full*. Eriksson & Lindgren.)

Helsingborgs dagblad

Ericson, Ingrid Maria: *Barnen på Sofiero*

Hävre

Hävre, Ulrika: *Pontus och den magiska kristallen*

Ica-förlaget

Nilsdotter, Gunnel: *Barnens egen odlingsbok*. Ill. Eva Rönnblom (ej debutant)

Nilsdotter, Gunnel: *Gör ditt eget dockskåp och tittskåp*. Ritningar Åke Siverwall

Kamrén Böcker

Kamrén, Karin: *Min vän månen*

Kulturverksta'n

Sjöbom, Bo: *Smultron & sång: nya roliga barnvisor*. Bilder av Vicci A Sjöbom

LL-förlaget

Karlsson, Åsa G.: *Oj, vad händer?: bildserie*

Natur och Kultur

Ahlander, Dag Sebastian: *Kristina: drottningen som gjorde som hon ville*

Ericson, Nicke: *Djurtåget*

Frank-Martin, Kristina: *Riddarhandboken*. Ill. Margareta Wallin-Wictorin

Gummesson, Maria: *Välkommen till hjärtespalten*

Nordisk press service

Castell, Arne: *Pyslingarna i Forsakar*

Opal

Gustavsson, Bert Ola & Hundal, Balder: *Apan och krokodilen*

Sidenblad, Cecilia: *Sotarpojken*. Ill. Tord Nygren (ej debutant)

Palmblad

Palmblad, Bo: *Roslagstroll*

Petra

Elfgren, Inger: *Livets mening*

Rabén & Sjögren

Carlsson, Magnus: *Lisa får en barnvakt*

Carlsson, Magnus: *Robin*

Engström, Mikael: *Kaspar, Atom-Ragnar och Gäddkungen*. Ill. Helena Willis
Eriksson, Camilla: *Guppyresan*
Forssén, Stefan [musiktryck]: *Tusen-och-en-natt-visor*. Text Lennart Hellsing (ej debutant!),
musik även Lillebror Söderlundh (ej debutant)
Grimlund, Lars: *Första Fotbollsboken*
Hedengren, Pompe: *Sam hittar hem*. (tillsammans med Martin Vårdstedt o Stina Wirsén
ej debutanter)
Jeppson, Ann-Sofi: *Här kommer Pontus*. Ill. Catarina Kruusval (ej debutant)
Jeppson, Ann-Sofi: *Det går framåt Pontus!* Ill. Catarina Kruusval (ej debutant)
Lidbeck, Cecilia: *Sagan om Lilla Mi*. Ill: Lotta Glave
Thulin, Kristina & Östergren, Jenny: *X-märkt: flickornas guide till verkligheten*
Öhman, Christer, Ahlbom, Jens (ej debutant) & Nyberg, Anders (ej debutant):
Stenyxor & pyramider. (Barnens världshistoria, del 1)

Semic

Falk, Eva: *Gör roliga saker av trolldeg*. Ill. Marianne Lilliér (ej debutant)

Sjöblom

Sjöblom, Anita: *Julius Petter och den stora hemligheten*. Ill. Yanica Nilsson

Sjöstrand

Löwing, Lasse: *Taxelina och Fia Fjäril*

Skolverket

Berta, Mihalj & Kuzhikov, Dragan: *Somnakune vurmi* – (romska, titeln betyder ”Guldspåren”)

Tago

Berg, Micke: *Maja reser till Grekland*

Edoh Holtermann, Martina: *Dolly Dott och den långa tungan*

Matsgård, Marianne: *Papegojan Bettan är arg och musen Tora tar en risk*. Ill Lars Melander

Tiden

Larsson, Sara: *Techno-musiken, scenen och dansen*

Utbildningsradion

Danielsson, Ulla: *Musik för nya öron*

Verbum

Carlquist, Birgitta: *Som du och jag*

Zetterlund & co

Zetterlund, Sven & Ingegerd: *Simba: barnens bok om Afrikas vilda djur*

Ärlans förlag

Mörtlund, Mona: *Hjortronstället* – (förf:s första bok på svenska)

Öns bokförlag

Wilke, Carina: *Bettys spegel*

Wilke, Carina *Anna Tanga*. Ill. Inga-Stina Rönne (ej debutant)

Statistik

Om man summerar fack- och skönlitteratur ser man att kategorin barn- och ungdomsböcker har ökat från 996 titlar 1996 till 1056 titlar 1997. Motsvarande siffra för 1995 är 1263 titlar.

Andelen skönlitteratur är två och en halv gånger större än andelen facklitteratur, men då ska man komma ihåg att största delen är

småbarnsböcker och bilderböcker och att översättningarna är fler än de svenska originalen.

I siffran ryms också återutgivna böcker, ibland långa serier. 1995 utgavs 631 utländska och 359 svenska, 1996: 452 utländska och 304 svenska och 1997: 353 utländska och 400 svenska titlar av skönlitterära barn- och ungdomsböcker.

I Svensk bokförteckning redovisad utgivning

Siffrorna inom parentes anger hur många av det totala antalet som utgör i Finland primärt utgivna arbeten på svenska.

Utdrag ur tabellen för år 1995 registrerade publikationer

	<i>Nya verk</i>	<i>Nya uppl.</i>	<i>Summa</i>
<u>Böcker för barn och ungdom:</u>			
svensk skönlitteratur	279(11)	80	359(11)
utländsk skönlitteratur i svensk övers.	523	108	631
övrig (inkl. övers. från svenska)	33	4	37
övriga böcker för barn och ungdom	224	12	236

Utdrag ur tabellen för år 1996 registrerade publikationer

	<i>Nya verk</i>	<i>Nya uppl.</i>	<i>Summa</i>
<u>Böcker för barn och ungdom:</u>			
svensk skönlitteratur	213(1)	91	304
utländsk skönlitteratur i svensk översättning	396	56	452
övrig (inkl. övers. från svenska)	25	2	27
övriga böcker för barn och ungdom	196	17	213

Utdrag ur tabellen för år 1997 registrerade publikationer

	<i>Nya verk</i>	<i>Nya uppl.</i>	<i>Summa</i>
<u>Böcker för barn och ungdom:</u>			
svensk skönlitteratur	222(5)	131	353(5)
utländsk skönlitteratur i svensk översättning	348	52	400
övrig (inkl. övers. från svenska)	41	2	43
övriga böcker för barn och ungdom	234(1)	26	260(1)

Bilagor

Bokprovning på Svenska barnboksinstitutet! Årgång -97

**Svenska barnboksinstitutet visar just nu
hela 1997 års
barn- och ungdomsboksutgivning!**

**1997 års böcker exponeras den 9–26 mars 1998 i SBI:s bibliotek.
Böckerna kan studeras under SBI:s vanliga öppettider
(mån, tis, tors 12–17, ons 12–19). Ingen förhandsanmälan behövs
för att titta på utställningen under ordinarie öppethållande.**

**Detta är ett utmärkt tillfälle att bilda sig en uppfattning om det
nya utbudet av barn- och ungdomslitteratur, då trender och
tendenser samt intressanta nyheter lyfts fram!**

Hjärtligt välkomna till SBI!

**Svenska barnboksinstitutet
Odengatan 61
113 22 Stockholm**

tel: 08-33 23 23, fax: 08-33 24 23

Bokprovning på Svenska barnboksinstitutet!

Årgång -97

Svenska barnboksinstitutet och Stockholms stads- och länsbibliotek inbjuder till en bred presentation av 1997 års barn- och ungdomsböcker.

Svenska barnboksinstitutet samlar kontinuerligt alla i Sverige utgivna barn- och ungdomsböcker. Under löpande utgivningsår och till Bokprovningen i mars nästkommande år finns böckerna tillgängliga i biblioteket. Därefter sorteras de in i samlingarna, som förvaras i SBI:s bokmagasin.

1997 års böcker kommer att exponeras den 9–26 mars 1998 i SBI:s bibliotek, Odengatan 61, 1 tr upp. På förmiddagarna kommer olika delar av utgivningen att presenteras tematiskt i föreläsningar – se bifogat program. Detta är ett utmärkt tillfälle att bilda sig en uppfattning om det nya utbudet, då trender och tendenser samt intressanta nyheter lyfts fram.

Böckerna kan studeras under SBI:s vanliga öppettider (må, ti, to 12–17, on 12–19) samt i anslutning till föredraget kl 8.30–11.30.

Ingen anmälan behövs om man bara vill titta på utställningen under ordinarie öppettider!

Föredragen är *endast* öppna för Stockholms läns barnbibliotekarier, universitets- och högskolelärare i barn- och ungdomslitteratur samt några andra specialinbjudna (dvs ni som får denna inbjudan!). Inbjudan är alltså personlig.

Anmäl er till föredragen senast den 5 mars till:
Inger Norberg, Svenska barnboksinstitutet, Odengatan 61,
113 22 STOCKHOLM. Tel 08-33 23 23, fax 08-33 24 23.
e-post: inger.norberg@sbbi.se

OBS begränsat antal platser. Vid eventuell överbokning meddelas detta.

Hjärtligt välkomna till SBI!

PROGRAM

Årgång -97. Bokprovning på Svenska barnboksinstitutet

- Ti 10 mars   **40-talet i barnkammaren: modernismen i
kl 9.00-10.00   barnlitteraturen**
Lena Kåreland, Uppsala universitet
- To 12 mars   **Historiska ungdomsböcker**
kl 9.00-10.00   Annika Landergren, Kungsholmens bibliotek
- Ti 17 mars   **Kyrkdjävlar, svartkonst och egyptiska kattgudinnor:
kl 9.00-10.00   skräck och ockultism i barn- och ungdomsböckerna**
Inger Norberg, Svenska barnboksinstitutet
- To 19 mars   **Holländsk barn- och ungdomslitteratur**
kl 9.00-10.00   Ann Bergström, Sundbybergs bibliotek
- Utanför programmet (ingen föransmälan)
- Må 23 mars   **Hand i hand, två systrar om en gemensam
kl 18.00   självbiografi**
Irmelin Sandman Lilius och Heddi Böckman

Bokprovning special för lärare   Bokprovning special för lärare

Onsdagen den 18 mars kl. 16.30 har SBI:s litteraturpedagog Inger Norberg en specialvisning av utställningen för lärare i Stockholm/Uppsala. Det blir även boksamtal efteråt.

16.30   samling i biblioteket
              visning av utställningen

17.00 -   konferensrummet: en kort summering av hur det ser ut på
c:a 18.30   bokmarknaden just nu för barn- och ungdomsböcker

något lätt att äta till självkostnadspris, *för den som så önskar*
samtal om hur man kan använda barn- och ungdomsböcker i
skolan

**Anmäl dig till Inger Norberg, tel. 08/ 33 23 23,
fax 08/ 33 24 23 eller via e-post: inger.norberg@sbbi.se
*V. g. meddela om du är hungrig på annat än böcker!***

Välkommen!

